

УДК 343.9:[343.37+343.55](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2025-2-10>

Олександр ЯРМИШ

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України,
завідувач Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем
забезпечення прав осіб, які постраждали від війни
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)
e-mail rnbo@ua.fm

Володимир ГРЕЧЕНКО

доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства
(Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна)
e-mail grechenko18@gmail.com

**ПЕРИПЕТІЇ СЛУЖБОВОЇ ТА ПОЗАСЛУЖБОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ КОМІСАРА МІЛІЦІЇ В. Г. ГАЙДАМАКИ
(1914–1983)**

Уперше в історико-правничій літературі у статті аналізується життєвий шлях та кар'єра очільника міліції в Українській РСР у 1956–1962 рр., комісара міліції 2-го рангу Веніаміна Глібовича Гайдамаки, починаючи з його навчання в школі, зарахування до лав міліції та закінчуючи досить безславним завершенням служби в правоохоронних органах. Працюючи автоінспектором, а потім начальником Державної автоінспекції Сумської області, В. Г. Гайдамаці вдалося здійснити карколомний злет, перебравшись у Київ та ставши начальником Державтоінспекції республіки у 29 років. Автори висувують свою версію про причини такої успішної кар'єри, якій сприяли репресії кінця 1930-х років, можлива допомога іншого високопосадовця, особисті якості самого Гайдамаки, такі як кмітливість і винахідливість, що неодноразово відзначалося у його службових атестаціях. Але ці та інші риси його характеру, певна безконтрольність з боку начальства призвели до зловживань по службі, пов'язаних із придбанням автомобіля, отриманням квартир, незаконних зв'язків із різного роду ділками, недбалостями у службі. Це, а також зміна керівництва МВС у 1962 р. призвели до пониження його в посаді, а потім і до звільнення з міліції.

Ключові слова: Україна, Міністерство внутрішніх справ, В. Г. Гайдамака, міліція, зловживання владою, комісар міліції, роль особистості в історії.

Постановка проблеми. На розвиток історичного процесу впливає багато чинників. Серед них велику роль відіграє особистість, яка веде політичну діяльність. Роль людини в історії особливо зростає, якщо вона має безпосереднє відношення до влади. І, як свідчить історія, особистість, ставши на чолі якогось державного органу, може здійснювати на перебіг історичного поступу різний вплив. Процес висування особистості на передові позиції у владі зумовлюється й особистими рисами людей. Ці чинники можна застосувати й стосовно радянського політичного режиму, хоча в ньому діяла номенкла-

© О. Ярмиш, 2025

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4811-4520>

© В. Греченко, 2025

турна система. Теза Сталіна «кадри вирішують усе» була актуальною в усі періоди історії радянської влади. Але треба було ще потрапити до цієї «номенклатурної обойми». Приклад діяльності одного з очільників МВС УРСР, комісара міліції В. Г. Гайдамаки дає достатню ілюстрацію для аналізу вказаних вище теоретичних та практичних питань. Як відбувалося його сходження на олімп керівництва правоохоронними органами республіки, як його особисті якості вплинули на поступ та фінал його службової кар'єри, автори намагалися дати відповідь у своїй статті. Біографія В. Г. Гайдамаки є досить повчальною та типовою для радянського часу, є прикладом вирішення кадрових питань доби радянського тоталітаризму та авторитаризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі сторінки діяльності Гайдамаки висвітлюються в нашій монографії «Міліція в Україні в період часткової лібералізації політичного режиму» [4], яка є п'ятим томом багатотомного циклу робіт з історії поліції та міліції в Україні, у науково-полярному нарисі «Міліція України: історичний нарис, портрети, події» за участю низки тодішніх керівників МВС України [5], нарисі про діяльність МВС у 1953–1962 рр., уміщеному в збірнику документів «Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.)», Т. 6 [6], дисертаціях С. А. Саблука [7] та А. П. Чернеги [11], монографії О. М. Бандурки [1]. Проте у цих роботах висвітлюється переважно історичний період, упродовж якого відбувалася діяльність В. Г. Гайдамаки, основні аспекти діяльності міліції в Україні у цей час, а його ім'я лише згадується. Тому ця тема є абсолютно нерозкритою з наукового погляду.

Мета дослідження. Автори, спираючись на недавно віднайдені в Галузевому державному архіві МВС України (Ф. 40. Оп. 10. Спр. 12, арк. 1–226) [3] та ще ніким до цього не опубліковані матеріали з особової справи В. Г. Гайдамаки, яка включає заповнені ним особисто анкети, автобіографії, витяги з наказів НКВС та МВС і МОГП УРСР, котрі стосуються його службової діяльності, доповідні тодішнього міністра внутрішніх справ УРСР І. Х. Головченка у ЦК КП України, накази, директиви та інструкції, підписані В. Г. Гайдамакою під час перебування його на посаді заступника міністра внутрішніх справ УРСР, та матеріали з інших архівних справ із ГДА МВС [2] та ЦДАГОУ [9; 10], уперше в історико-правничій науці спробували розкрити кар'єрний шлях В. Г. Гайдамаки, його службову діяльність та зловживання в період, коли він обіймав високі посади в МВС та МОГП УРСР.

Виклад основного матеріалу. Майбутній комісар міліції Веніамін Глібович Гайдамака народився у 1914 р. в с. Покровське Покровського району Луганської області. У службовій анкеті вказував, що за національністю українець, а рідною мовою є українська. Це певним чином відкидає тезу сучасної рашистської пропаганди, що на цій території завжди жили росіяни. Окрім рідної, володів також російською мовою, а німецькою читав, писав, перекладав (анкета 1936 р.), хоча в пізніших анкетах писав, що іноземними мовами не володіє. Соціальне походження вказував таке: «зі службовців». Батько – Гліб Іванович, 1891 р. народження, працював техніком-будівельником та завідувачем райвідділу комунального господарства в Покровську, а з 1946 р. знаходився у Києві, працював у Рембудконторі Академії наук (безсумнівно, син посприяв, який уже обіймав тут відповідальні посади). Батько теж вказував, що за національністю він українець. Мати – Феодора (в анкеті 1940 р. В. Г. Гайдамака називає її Дора) Федорівна, 1893 р., за національністю – росіянка, дівоче прізвище Гербе працювала сільською вчителькою, з 1947 р. на пенсії. Брат Борис, 1916 р. народження, працював, як і старший брат Веніамін, в автоінспекції управління міліції Сумської області, у 1942 р. загинув на фронті. Дружина – Лідія Петрівна, за фахом була фельдшеркою-акушеркою, але, як указано в автобіографії В. Г. Гайдамаки від 2 лютого 1950 р., у цей час не працювала. Мав також двох дочок, які в особовій справі вказувалися як українки за національністю. Із ним

також проживала мати дружини. У цей час проживав у Києві по вул. Круглоуніверситетській, 2/1, кв. 47 [3, арк. 3–11].

Пізніше виявилося, що матір Гайдамаки – дочка крупного торговця Замошнікова, який до 1917 р. утримував волосну кінну пошту. Мав найманих робітників, до 10 коней і власну скотобійню. Батько Гайдамаки, одружившись у 1910 р., став проживати у сім'ї Замошнікова. Із матеріалів перевірки, проведеної НКВС у 1934 р., видно, що батько Гайдамаки мав антирадянські настрої, зустрічав денікінців хлібом-сіллю. Їхній будинок у роки Громадянської війни був штаб-квартирою контрреволюційних сил. Там же катували партизан. 23 жовтня 1934 р. постановою Покровського райвиконкому Луганської області будинок та надвірні будови куркуля Замошнікова були націоналізовані. Батько Гайдамаки як виходець із класово-ворожого середовища та антирадянськи налаштований був знятий із посади начальника райдортрансу, а його мати Феодора звільнена з посади вчительки школи. Про це в автобіографічних документах під час вступу до компартії та влаштуванні на роботу в органи міліції Гайдамака не вказував. Тобто свій шлях у міліції Гайдамака почав із брехні та приховування фактів про своє походження та найближчих родичів. У період німецької окупації під час Другої світової війни батько Гайдамаки працював у Покровській районній управі техніком із відновлення будівель, доріг та мостів, за завданням сільгоспкомендатури та жандармерії укладав топографічні карти Покровського та інших районів, а матір працювала вчителькою. У липні 1942 р. мати Гайдамаки подала старшині Покровської волості клопотання з проханням повернути будинок, вилучений під час розкуркулювання в 1934 р. Це прохання було задоволене, і батьки Гайдамаки мешкали у цьому будинку до приходу частин Червоної армії [3, арк. 209].

Із 1922 по 1929 р. Веніамін навчався у школі-семирічці. У 1929–1932 рр. вчився в Куп'янському технікумі механізації, який закінчив у 1932 р. за спеціальністю «технік-механік».

Член КППС із 1939 р. Як відзначалося в анкеті, «коливань у проведенні лінії партії не було, в опозиціях та антипартійних угрупованнях не перебував». Як було тоді прийнято запитувати в анкетах, відповідав: «у Білій армії не служив». Підвищував свою політичну кваліфікацію, як практично всі тогочасні керівники, на різноманітних партійних курсах і в університеті марксизму-ленінізму. Після технікуму працював у бурякорадгоспі у Куйбишевській області, а згодом (із 1935 р.) автоінспектором у Пирятині, потім в Охтирці, тобто службу в міліції розпочав у 1935 р. У його атестації 1939 р. відзначалося, що він із 1 травня 1939 р. виконує обов'язки начальника ДАІ УНКВС по Сумській області, «молодий, зростаючий працівник». 9 жовтня 1939 р. рішенням бюро Сумського обкому КП(б)У затверджений на посаді начальника автоінспекції Управління Робітничо-селянської міліції (РСМ) УНКВС по Сумській області. У особовій справі В. Г. Гайдамаки міститься довідка про його перебування на курсах підвищення кваліфікації Головного управління РСМ із 18 липня по 15 вересня 1939 р. і здачу ним кваліфікаційних екзаменів. «Правила вуличного руху» він здав на «добре», «Правила та обов'язки кваліфікаційної комісії» – на «добре», топографію теж на «добре» [3, арк. 12–18].

У 1940 р. йому було присвоєно звання сержанта міліції. У квітні 1940 р. начальник особливої інспекції Сумського облуправління РСМ НКВС сержант міліції Дерев'янка розглянув матеріал із перевірки порушень, допущених із боку В. Г. Гайдамаки. У довідці про цю справу написано, що у лютому 1940 р. Гайдамака, користуючись своїм службовим становищем, спільно з начальником фінансового відділу обласного управління РСМ Закопайлом зустрів автомеханіка спиртзаводу Віктора Зраєвського і запропонував, щоб він дістав для них горілки, що й було зроблено. Після цього вони зайшли на квартиру, де проживали ці співробітники міліції, і влаштували пиятику. Через 15 днів після цього на Зраєвського Державтоінспекцією було складено адмінпротокол за те, що на двох автомашинах були відсутні передні гальма, і на нього був накладений штраф у розмірі 50 руб.

Зраєвський звернувся до Гайдамаки з проханням зняти штраф, що й було зроблено. На цій довідці начальник ОУРСМ лейтенант міліції Коваль написав свою резолюцію: «Обмежитися обговоренням поведінки Гайдамаки на бюро парторганізації. Окрім цього, Гайдамака мною міцно попереджений» («міцно» – очевидно, суворо). Слід відзначити пильність особливої інспекції, яка звернула увагу на такий порівняно незначний проступок. Безпосередній начальник Гайдамаки теж не став уживати суворих заходів і обмежився особистою бесідою та обговоренням на партзборах [3, арк. 101]. Це був перший зафіксований випадок зловживання владою з боку Гайдамаки, проте, як побачимо далі, не останній, але найменший, бо тоді його можливості зловживати своїм службовим становищем ще були обмежені.

У 1942 р. Гайдамака отримав перше офіцерське звання – молодший лейтенант міліції. У 1943 р. він уже капітан міліції та обіймає високу посаду начальника ДАІ Управління міліції НКВС Української РСР. Це було одне з визначальних призначень у його житті та службі. Вивчаючи та спостерігаючи кадрову політику радянського політичного режиму протягом багатьох років, автори вважають, що таке призначення не могло бути випадковістю. Начальником ДАІ республіки призначається працівник міліції із Сумської області – однієї з найменших у республіці за територією та своїм економічним, а отже, і політичним потенціалом. Як правило, такі призначення йшли з великих і економічно найпотужніших областей: Донецької, Харківської, Дніпропетровської, але не Сумської. Як нам здається, можна стверджувати, що тут не обійшлося без «великої та сильної руки», яка допомогла В. Г. Гайдамаці перевестися по службі з провінційних Сум до столичного Києва. У пошуках цієї «руки» ми зупинилися на кандидатурі такого партійного діяча, як Олексій Іларіонович Кириченко. На це нас наштовхнули деякі збіги в їхніх біографіях.

У 1935–1936 рр. В. Г. Гайдамака працював державтоінспектором РС міліції в м. Охтирка. А О. І. Кириченко у 1936 р. працював викладачем автосправи Охтирського технікуму механізації. Тому вони повинні були пересікатися по роботі – автоінспектор і викладач автосправи. Із великою часткою вірогідності можна стверджувати, що вони були знайомі і, очевидно, добре знайомі. Далі Олексій Кириченко починає робити запаморочливу кар'єру в партійних органах уже в Києві. У 1939–1941 рр. він – завідувач транспортного відділу ЦК КП(б)У, у 1941–1944 рр. – секретар ЦК КП(б)У з промисловості [12, с. 301]. У цей же час карколомний стрибок по службі робить і Веніамін Гайдамака. У 1939 р., коли Кириченко обіймає посаду завідувача транспортним відділом ЦК КПУ, Гайдамака стає начальником автоінспекції облміліції УРСМ УНКВС по Сумській області. А в 1943 р. – доленосне переведення в Київ, коли Кириченко вже секретар ЦК і має великі можливості для вирішення кадрових питань. Таке службове просування Гайдамаки ми бачимо й у інші роки, коли Кириченко був при владі.

У бойових діях під час Другої світової війни Гайдамака участі не брав, очевидно, як «цінний кадр» НКВС був від них убезпечений, поранень не мав, хоча був нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні», «За оборону Сталінграда», а згодом «За відбудову вугільних шахт Донбасу». В атестації 1946 р. поряд із позитивними якостями відзначалося, що «іноді допускає поспішність у висновках під час вирішення окремих питань», що тоді було досить типовим зауваженням для багатьох керівних працівників. Серед позитивних якостей відзначалося, що він відвідує «кіно та театр». Вірогідно, що така похвала в той час свідчила про те, що культурний рівень багатьох керівних працівників міліції був невисоким, тому відвідування кіно, а особливо театру, вже ставилося в заслугу і відзначалося в службовій атестації. В атестації 1948 р. відзначалося, що В. Г. Гайдамака «іноді буває запальним, поспішним у висновках». У цьому ж році він стає полковником.

У квітні 1951 р. В. Гайдамака призначений начальником відділу міліцейської служби Управління міліції МДБ УРСР. У серпні 1951 р. особлива інспекція Відділу кадрів

МДБ УРСР отримала анонімне повідомлення, що начальник ДАІ Управління міліції (УМ) МДБ УРСР полковник В. Г. Гайдамака, зловживаючи своїм службовим становищем, незаконно придбав у своє особисте користування легковий автомобіль. Розслідуванням було встановлено, що в 1945 р. начальник відділення УМ м. Києва капітан міліції Рязанцев за вказівкою керівництва НКВС УРСР був відряджений у Німеччину, м. Дрезден, у групу НКВС СРСР і до начальника автоуправління 3-го Українського фронту з клопотанням про надання НКВС УРСР автомашин. Разом із 13 автомобілями, отриманими за відповідними документами, Рязанцеву було передано за вказівкою генерал-лейтенанта Страхова через колишнього начальника ДАІ УМ Ізмаїльської області Захарченка в особисте користування автомобіль марки «Опель-кадет». Його придбав Гайдамака. Купівлю цієї машини він оформив документами купівлі-продажу через фінансовий відділ Одеського військового округу, за що заплатив 2 755 рублів. Спекуляції автомобілем з боку Гайдамаки не було встановлено [3, арк. 132]. Але, як бачимо, можливості для зловживання владою у Гайдамаки зросли.

У листопаді 1952 р. за розкрадання в особливо великих розмірах була засуджена група працівників бази «Головлегзбуту», а її три учасники: Хаїн, Ярошецький, Герзон засуджені до розстрілу. Під час розслідування цього злочину було встановлено, що Гайдамака, який працював тоді начальником служби управління міліції МДБ УРСР, зловживаючи службовим становищем, користувався послугами деяких працівників цієї бази, згодом засуджених, за що в березні 1953 р. був притягнутий до партійної відповідальності [3, арк. 202]. Це зловживання було вже набагато тяжчим, аніж два попередніх, але знову ж таки зійшло йому з рук.

У атестації від 14 лютого 1953 р., окрім загальної характеристики діяльності В. Г. Гайдамаки, уперше вказувалися і конкретні результати його роботи. Зокрема, наголошувалося, що, незважаючи на некомплект рядового складу, забезпечення зовнішніх міліцейських постів і маршрутів патрулів по республіці в 1952 р. порівняно з 1951 р. збільшилося з 87,1% до 91,4%. У 1951 р. силами міліцейської служби було попереджено та припинено 68,4% злочинів, а в 1952 р. – 75,4%, розкрито злочинів у 1951 р. – 52,6% від загальної кількості вчинених злочинів, у 1952 р. – 46,8%, затримано злочинців у 1951 р. 47,2%, у 1952 р. – 50,9%. У 1951 р. було затримано 21 128 осіб, які займалися бродяжництвом і жебракуванням, підібрано 7 235 бездоглядних і 45 815 безпритульних дітей. У результаті поліпшення роботи з охорони заарештованих, які утримувалися в КПЗ і під час конвоювання, кількість втеч заарештованих зменшилася на 24,5%. Недоліками відділу, яким керував В. Г. Гайдамака, називалося те, що «упродовж 1952 р. не було досягнуто зниження аварійності на місцевому транспорті, не зжито випадків самогубств заарештованих. Рівень роботи відділу не повністю відповідає сучасним вимогам. У низці органів виховна робота серед дільничних уповноважених та рядового складу проводиться незадовільно. У результаті чого мають місце аморальні прояви та порушення дисципліни» [3, арк. 27].

Знову повернемося до кар'єри Олексія Кириченка. У 1953–1957 рр. він – перший секретар ЦК КПУ. На ці ж роки припадає найбільший службовий зліт В. Гайдамаки. У 1955 р. він – заступник начальника Управління міліції МВС УРСР, із 1956 р. – комісар міліції 3-го рангу. У цьому ж році призначений в. о. начальника Управління міліції (з 07.08.1956) та (з 22.01.1957) заступником міністра внутрішніх справ. Це співпало зі звільненням з посади міністра Т. А. Строкача (формально з 09.08.1956) та приходом на цю посаду О. М. Бровкіна, у команді якого Гайдамака перебував аж до звільнення останнього з посади міністра. У 1957 р. Гайдамака представлявся до отримання звання «комісар міліції 2-го рангу». У поданні до присвоєння, підписаному міністром внутрішніх справ УРСР О. М. Бровкіним, який тоді, до речі, мав звання «комісар міліції 3-го рангу», тобто нижче, ніж те, до якого представляли Гайдамаку, повідомлялося,

що завдяки заходам, проведеним Управлінням міліції, у 1957 р. показники боротьби зі злочинністю покращилися. Загальне розкриття вчинених на території України злочинів за дев'ять місяців цього року становило 93,9% проти 89,9% за цей же період 1956 р., а з особливо небезпечних злочинів – 86,9% проти 77,5% [3, арк. 38]. Але тоді йому цього звання не дали.

У 1959 р. він усе-таки отримує звання комісара міліції 2-го рангу. За всю історію СРСР такого звання було удостоєно, за нашими підрахунками, лише 31 особу, а до 1959 р., коли він його отримав, – 20. До речі, О. М. Бровкін його так і не отримав, і заступник міністра ще три роки мав вище звання, ніж сам міністр. Це теж може бути ще одним непрямим доказом наявності високого покровителя у Гайдамаки.

У 1955 р. Гайдамака, розуміючи, що для зміцнення свого становища йому необхідна вища освіта, вступив на заочне навчання до Київської філії Вищої школи МВС СРСР на спеціальність «правознавство» і в 1959 р. закінчив її, отримавши кваліфікацію «юрист». Як міг учитися заступник міністра у цьому навчальному закладі, та ще й заочно, зрозуміло. Але після цього він із гордістю міг писати в анкетах, що має вищу освіту, що вирізняло його із загальної маси працівників міліції, оскільки у кінці 1950-х років 79% працівників карного розшуку, 60% працівників БРСВ і 45% слідчих не мали навіть середньої освіти [8, с. 304].

У 1958 р. він був нагороджений знаком «заслужений працівник МВС». Але мав і зауваження по службі та догани. Це видно з Доповідної записки міністра внутрішніх справ УРСР О. М. Бровкіна від 7 квітня 1959 р. «Про порушення законності в органах міліції Сталінської області», адресованій секретарю ЦК КПУ Л. І. Найдеку,¹ де наголошувалося, що постанови ЦК КПРС від 29 січня 1958 р. «Про факти порушення законності в міліції» та ЦК КП України від 14 березня 1958 р. «Про факти порушення законності в установах міліції республіки» у цій області виконуються незадовільно. У цій доповідній повідомлялося, що начальнику управління міліції МВС В. Г. Гайдамаці указано на недостатню з його боку увагу і допомогу УВС областей у зміцненні законності та дисципліни [2, арк. 237–239].

У 1960 р. Гайдамака отримав догану за незадовільне керівництво оперативною діяльністю органів міліції Одеси та Одеської області. А також недостатню вимогливість до апарату УМ республіки за стан боротьби зі злочинністю, особливо у великих портових і промислових містах. У 1964 р. – за поверхове керівництво, зниження вимогливості до начальників органів міліції, особливо м. Одеси, слабкий контроль за їхньою діяльністю, що призвело до різкого ослаблення боротьби з кримінальною злочинністю [3, арк. 3–22]. На цей час припадає і падіння кар'єри О. Кириченка. У 1960 р. він звільнений із посади секретаря ЦК КПРС, переведений на посаду очільника Ростовського обкому КПРС, а з 1962 р. – на пенсії [12, с. 301]. Синхронно із цим відбувається і падіння кар'єри В. Гайдамаки. Звичайно, що наше припущення про дотичність Олексія Кириченка до службового зростання В. Гайдамаки – це лише версія, але вона має певні підстави.

У листопаді 1962 р. В. Гайдамака був призначений на посаду начальника Управління охорони громадського порядку виконкому Одеської обласної ради депутатів трудящих, що було суттєвим пониженням у посаді, адже до цього він був заступником міністра внутрішніх справ республіки. У поданні до нагородження В. Г. Гайдамаки орденом Трудового Червоного прапора від 23 серпня 1967 р., підписаному міністром охорони громадського порядку УРСР І. Х. Головченком, указувалися досягнення одеської міліції за

¹ Найдек Леонтій Іванович (1907–1992) – український радянський партійний діяч. Член ВКП(б) з 1929 р. На комсомольській роботі з 1931 р., на партійній – з 1936 р. 1952–1955 рр. – перший секретар Кіровоградського обласного комітету Компартії України. 1955–1957 рр. – перший секретар Одеського обласного комітету Компартії України. 1957–1960 рр. – другий секретар ЦК Компартії України. 1960–1963 рр. – перший секретар Черкаського обласного комітету Компартії України. У 1972–1976 рр. – голова Партійної комісії при ЦК Компартії України.

останні чотири роки, коли її керівником був В. Г. Гайдамака. Зокрема, підкреслювалося, що суттєво покращилася робота з відшкодування державі коштів, які присвоїли розкрадачі. За перше півріччя 1967 р. злочинцями було відшкодовано 39 839 руб., або вдвічі більше, ніж за цей самий період попереднього року. Разом із тим у службовій атестації від 5 травня 1967 р. вказувалося, що в роботі очолюваного ним управління є суттєві недоліки. У 1966 р. було допущено зростання кримінальної злочинності, особливо крадіжок особистої власності громадян, слабо проводилася робота з попередження злочинів, розшуку злочинців, розкриття злочинів, учинених у минулі роки. Гайдамаці дорікалося, що він не завжди вимогливо ставиться до підлеглих, особливо керівного складу, не вжив усіх заходів щодо зміцнення дисципліни серед особового складу. У 1966 р. було допущено зростання порушень дисципліни на 10% порівняно з попереднім роком. Відсутнім був дійовий резерв щодо висунення кадрів на керівні посади [3, арк. 44–45]. Можна лише дивуватися «принциповості» керівництва Міністерства охорони громадського порядку, яке у травні 1967 р. відзначає суттєві недоліки у службовій діяльності В. Г. Гайдамаки, а за три місяці, у серпні того ж року, вже подає його до нагородження орденом. У червні 1970 р. було прийнято рішення про звільнення В. Г. Гайдамаки з посади начальника УМВС Одеського облвиконкому. У вересні цього ж року міністр внутрішніх справ УРСР І. Х. Головченко клопотався про призначення В. Г. Гайдамаки на посаду заступника начальника Південно-Західного окружного управління матеріально-технічного та військового постачання МВС СРСР у м. Києві. У листопаді 1972 р. Гайдамака подав рапорт про звільнення із цієї посади у зв'язку з погіршенням стану здоров'я. У медичній довідці цього року відзначалося, що при зрості 172 см Гайдамака мав вагу 104 кг. Скаржився на головні болі, болі в області серця, запаморочення, тяжкість у голові, задишку, тиск 160/100, печінка була збільшена.

У 1973 р. було проведено службове розслідування діяльності В. Г. Гайдамаки, у результаті якого було встановлено зловживання владою та численні порушення законності. У довідці із цього питання відзначалося, що, працюючи в міліції на різних посадах, Гайдамака скомпрометував себе сумнівними зв'язками з різними ділками, злочинцями та нечесними людьми. Користуючись їхніми послугами і подачками, пилячив із ними, тим самим підривав авторитет органів внутрішніх справ, а злочинці нерідко користувалися цим для тривалого та безкарного вчинення злочинів. За недостойну поведінку Гайдамака неодноразово притягувався до відповідальності, але необхідних висновків не зробив.

Як указувалося у довідці з службового розслідування, коли Гайдамака був у 1956 р. призначений на посаду заступника міністра внутрішніх справ – начальника УМ МВС УРСР, він глибоко не вникав у питання службово-оперативної діяльності міліції, не пред'являв необхідної вимогливості до особового складу управління, що призвело до занедбаності в оперативній роботі та серйозним недолікам у боротьбі зі злочинністю. У червні 1962 р. за розкрадання винно-горілчаних виробів було засуджену до семи років позбавлення волі завідувачку лабораторії Київського заводу винно-коньячних виробів тресту «Арарат» Калініченко (Вернигор), із якою Гайдамака упродовж багатьох років знаходився у близьких стосунках, часто приїжджав до неї на завод, пилячив у лабораторії, брав коньяк та вина, про що знали багато працівників заводу та співробітники міліції.

У лютому 1963 р. був засуджений до 10 років позбавлення волі за хабарництво та шахрайство закрійник ательє Індпошиву Енгель, із яким Гайдамака також тривалий час підтримував неділові зв'язки. Він постійно зустрічався з Енгелем як у міністерстві, так і поза службою, приймав від нього подачки у вигляді коньяку, закусок. Використовуючи зв'язки з Гайдамакою, Енгель нібито для сприяння в отриманні прописки та житлової площі в м. Києві отримував від громадян гроші та присвоював їх.

У листопаді 1962 р. Гайдамака за серйозні недоліки в роботі, недостойну поведінку та зв'язки з Калініченко та Енгелем, був звільнений із посади заступника міністра внутріш-

ніх справ – начальника УМ МВС УРСР [3, арк. 237–203]. Але відповідних висновків із цього Гайдамака не зробив та своїх обіцянок виправитися не дотримався. Слід відзначити також, що зняття Гайдамаки з посади заступника міністра співпало зі зміною керівництва Міністерства внутрішніх справ. О. М. Бровкін, у якого Гайдамака працював заступником міністра з 1956 р., тобто від початку урядування останнього, пішов у відставку (9 квітня 1962 р.). А замість нього міністром охорони громадського порядку став І. Х. Головченко, який, очевидно, бажав собі іншого заступника, принаймні не з команди Бровкіна. Як ми вже писали, це також співпало з падінням Олексія Кириченка та виходом його на пенсію, тому що призначення О. Бровкіна у 1956 р. міністром внутрішніх справ УРСР не могло відбутися без згоди О. Кириченка, який був тоді очільником Української РСР.

У вищезгаданій довідці відзначалося, що під час роботи в Одесі Гайдамака не приділяв необхідної уваги роботі з кадрами, що призвело до засміченості органів внутрішніх справ випадковими, нечесними людьми, їхнім зв'язкам зі злочинцями. Із 700 працівників цих органів, притягнених у 1971–1972 рр. до дисциплінарної відповідальності, понад 420 (у т. ч. 116 керівних працівників) було звільнено за службовою невідповідністю, за аморальну поведінку, пияцтво, зв'язки зі злочинцями, порушення законності. 36 працівників за вчинені злочини були засуджені.

Як відзначалося у тій самій довідці, Гайдамака поверхово керував оперативною роботою Одеського обласного управління МВС. У результаті цього організація боротьби зі злочинністю в місті та області знаходилася на низькому рівні. Лише за 1971–1972 рр. та за I квартал 1973 р. тільки за розкрадання державного та суспільного майна в особливо великих розмірах було притягнуто до кримінальної відповідальності 99 осіб, які завдали державі шкоди на суму 618 тис рублів. Усього за розкрадання за цей час було притягнуто 3 261 особу, які завдали державі шкоди на суму 1,5 млн рублів. За хабарництво за 1972 р. і I квартал 1973 р. було притягнуто до кримінальної відповідальності понад 240 осіб, тобто стільки, скільки було притягнуто за попередні вісім років. Гайдамака продовжував вступати в неділові стосунки з різного роду ділками та нечесними людьми. У квітні 1973 р. було закінчено розслідування кримінальної справи про розкрадання в особливо великих розмірах хутових виробів на комбінаті Комінтернівської райспоживспілки Одеської області. До кримінальної відповідальності було притягнуто 15 осіб, які у 1969–1971 рр. розікрали хутових виробів на 361 тис рублів. Слідством було встановлено, що Гайдамака мав близькі стосунки з одним з організаторів цієї злочинної групи – директором промкомбінату Бейзером. Ще в лютому 1967 р. Гайдамаці доповідалися матеріали, які викривали Бейзера, що працював тоді начальником ковбасного цеху промкомбінату, про розкрадання з 1962 р. ковбасних виробів. Ніяких заходів щодо цього не було прийнято, але з того часу проглядається зв'язок Гайдамаки з Бейзером. Він замовляв у нього вітальний коровай та каракулеву шапку, неодноразово приїжджав до нього з друзями та знайомими жінками, приймав пригощання, розпивав спиртні напої, а в лютому 1970 р. отримав від Бейзера 60 каракулевих шкурок, з яких пошив дружині шубу. Вартість шкурок промкомбінату не була сплачена. Бейзер до цього був засуджений за зловживання на два роки позбавлення волі, його син за крадіжку – до трьох років, а два брати – до тривалих термінів за розкрадання. Слід відзначити, що Гайдамака не припиняв своїх зв'язків із Бейзером і після переїзду до Києва. Він зустрічався з ним та випивав у готелях м. Києва і надавав Бейзеру окремі послуги навіть під час ведення слідства проти останнього.

Тісний зв'язок підтримував Гайдамака з рубщиком – продавцем м'яса в Одесі Пікаловим. Він із ним зустрічався нерідко у робочий час, приходив до нього на ринок, де у підсобці розпивав спиртні напої, часто у міліцейському однострої. Пікалов постійно готував Гайдамаці м'ясо на шашлики. Про ці неділові зв'язки було відомо працівникам ринку та міліції, які, як і сам Гайдамака, прекрасно знали, що Пікалов у 1945 р. був засуджений за

зраду Батьківщини. На нього як на скупщика золота ще в 1968 р. були зібрані матеріали, які доповідалися Гайдамаці, але ніяких заходів ужито не було.

У грудні 1968 р. співробітники ВБРСВ м. Одеси вилучили у ювеліра майстерні «Ремпобуттехніка» Казакова різні предмети із золота, які на балансі комбінату не перебували. Наступного дня Гайдамака викликав до себе в кабінет працівників цього відділу із золотими речами, які вони вилучили, а потім запросив у кабінет свою дочку Тетяну, яка відібрала деякі золоті речі і заявила, що вони належать їй. За вказівкою Гайдамаки частина золотих речей була віддана Кацнельсон – дружині директора швейного об'єднання ім. Воровського, який був у дружніх стосунках із Гайдамакою та Казаковим. Золоті речі дочці Гайдамаки та дружині Кацнельсона були передані з порушеннями існуючого порядку, без оформлення, а у порушенні кримінальної справи проти ювеліра Казакова органи міліції відмовили, передавши його на поруки колективу заводу «Ремпобуттехніка». Згодом у працівників міліції було виявлено недостачу золота, виявленого у Казакова, і прокуратура розпочала слідство. У 1967 р. Казаков за вказівкою Гайдамаки у порушення закону виготовив капітан-директору китобійної флотилії Моргуну бронзову та золоту зірки Героя Соціалістичної Праці замість утраченої. У квітні 1966 р. син Казакова був засуджений до шести років позбавлення волі за згвалтування. Протягом 1966–1970 рр. Гайдамака неодноразово клопотався перед Президією Верховної Ради УРСР про помилування сина Казакова. Окрім того, особисто звертався до відповідальних працівників ПВР та МВС із проханням підтримати його прохання про помилування, брехливо заявляючи, що батько Казакова допомагає міліції викривати злочинців. Коли це клопотання було відхилене, Гайдамака дав указівку своєму заступнику перевести сина Казакова в колонію-поселення, куди направлення осіб, засуджених за згвалтування, не здійснювалося. Ця вказівка Гайдамаки у 1970 р. була виконана. Перевірка показала, що Казаков ніколи не допомагав органам міліції у викритті злочинців. Навпаки, із 1962 р. в УВС м. Одеси надходили дані, що він займається скупкою золота та нелегальним виготовленням ювелірних виробів. Ці матеріали доповідалися Гайдамаці, але ніяких заходів щодо цього ним не було вжито [3, арк. 204–205].

Допускав Гайдамака й інші порушення законності, з яких особливо резонансним і кричущим виявилось слідкування за колишнім секретарем Жовтневого райкому КПУ м. Одеси Фоміним. Гайдамака дав указівку начальнику оперативного відділу УВС області встановити зовнішнє спостереження за Фоміним, який правильно повідомляв у ЦК КПРС про недостойну поведінку низки керівних працівників, у т. ч. першого секретаря Одеського обкому КПУ М. С. Синиці² і Гайдамаки. На Фоміна була заведена справа під кличкою В'юн. Близько місяця Фомін знаходився під наглядом, фіксувалися та фотографувалися всі його зустрічі з іншими особами, встановлювалися час та місце його виїзду з Одеси, перехоплювалася та вилучалася його кореспонденція. Справа на Фоміна в УВС не реєструвалася, чим порушувалася відповідна інструкція. Справа Фоміна потім була знищена Гайдамакою. Фомін ніяких протизаконних діянь не вчинив, а встановлене за ним стеження була актом грубого порушення законності [3, арк. 207]. Стеження за секретарем райкому КПУ в Одесі Гайдамака здійснював за ініціативою і на догоду тодішньому першому секретареві Одеського обкому КПУ М. С. Синиці [9, арк. 67]. Ось такі були норми партійного керівництва: використання «органів» із метою розправи над «незручними» партапаратниками. Мабуть, і справа Гайдамаки розкрутилася, коли «під роздачу» ЦК попало керівництво Одеської області, і звільнений він був

² Синиця Микола Софронів (1913–1985) – український радянський господарський, державний і партійний діяч. У 1936 р. закінчив механічний факультет Київського політехнічного інституту. Член ВКП(б) із 1942 р. 1949–1950 рр. – директор заводу «Ленінська кузня» в Києві. У 1950–1960 рр. – перший секретар Київського міського комітету КПУ. 1960–1961 рр. – голова Української республіканської ради профспілок. 1961–1970 рр. – перший секретар Одеського обласного комітету КП України. 1970–1973 рр. – начальник Головного управління річкового флоту при Раді Міністрів Української РСР.

із посади начальника Одеського обласного управління МВС у той же період, що й його партійний шеф – М. С. Синиця (Синиця – у травні 1970 р., а Г. В. Гайдамака – у червні 1970 р.).

У 1967 р. у Ренійському районі Одеської області було виявлено скарб золотих монет-кізикінів³ (VI–IV ст. до н. е.), які мають значну наукову цінність. Дві монети, вилучені працівниками міліції, як це вимагається, у музей не були передані, а взяті Гайдамакою. Тільки через п'ять років після втручання ЦК КПУ вони були повернуті Гайдамакою державі. Окрім того, Гайдамака брав із музею ще три кізикіна за актом і чотири без оформлення, за якими потім у Києві були зроблені копії. Під час перевірки цього питання Гайдамака виявив нещирість [3, арк. 207].

Аморально вів себе Гайдамака і в побуті. Він пиячив, мав часті зустрічі та інтимні зв'язки з жінками, зокрема з жителькою Києва Сіваковою та жителькою Одеси Желудковською, що давало підстави оточуючим оцінювати його поведінку як аморальну. За клопотанням Гайдамаки в 1966 р. інспектору дитячої кімнати Грековій незаконно на одну особу була надана двокімнатна квартира. У цій квартирі вона співмешкала з начальником паспортного столу м. Одеси Семеновим. Незважаючи на те що Семенов та Грекова своєю поведінкою скомпрометували себе, вони були звільнені відповідно до поданих рапортів. А Семенов під час звільнення навіть був нагороджений іменним годинником.

Після звільнення з посади начальника УМВС Одеської області в серпні 1970 р. Гайдамака звернувся з рапортом у МВС УРСР щодо надання йому трикімнатної квартири на сім'ю з трьох осіб, а потім чотирикімнатної – на чотирьох осіб. Отримуючи чотирикімнатну квартиру, Гайдамака вніс у списки на включення в ордер свою матір, яка мала квартиру в Києві, але не здала її. Цю квартиру Гайдамака, використовуючи свої зв'язки, переоформив на сестру матері Редькіну, що проживала в м. Дрогобич, і надав у житлові органи фіктивну довідку про те, що мати квартири не мала, а прописана на житлплощі своєї сестри Редькіної. На цій підставі матір була внесена в ордер і прописана в квартирі Гайдамаки, а фактично проживала у своїй колишній квартирі в селищі Феофанія. Так що і тут Гайдамака продовжував «хімічити» і порушувати законність [3, арк. 208–209].

Довідку, яку ми цитуємо, склав заступник начальника відділу УК МВС УРСР підполковник В. Розенко 17 серпня 1973 р.

Секретаріат ЦК КПУ 10 серпня 1973 р. розглянув питання «Про зловживання службовим становищем і недостойну поведінку колишнього начальника управління внутрішніх справ Одеського облвиконкому Гайдамаки В. Г.». У довідці було сказано, що, перебуваючи на цій посаді, Гайдамака вступив у неділові зв'язки з різного роду ділками і злочинцями, користувався їхніми подачками та послугами, чим підривав авторитет органів міліції та сприяв шахраям тривалий час безкарно вчиняти злочини. За недостойну поведінку раніше притягувався до партійної відповідальності, був звільнений із посади заступника міністра внутрішніх справ УРСР, давав обіцянки виправитися, але, як показала перевірка, ніяких висновків не зробив. Порушення Гайдамакою принципів роботи з кадрами призвели до засмічення окремих ланок органів внутрішніх справ випадковими, нечесними особами, розкладу та зрощуванню деяких працівників зі злочинцями, що дуже негативно вплинуло на стан боротьби зі злочинністю в області, особливо з такими її видами, як розкрадання соціалістичної власності, хабарництво, спекуляція. Під час вступу в КПРС Гайдамака приховав соціальне походження своїх батьків.

³ Монети, що карбувалися з електри – природного сплаву золота і срібла впродовж VI–IV ст. до н. е. у давньогрецькому м. Кізик на південному узбережжі Мармурового моря. Вага однієї монети – близько 16 г (статер; 32–52% золота). Упродовж трьох століть кізикіни були основним засобом платежу в Малій Азії, античних державах Північного Причорномор'я та Греції. Його вартість в Афінах (Греція) становила 25 драхм, у Пантікапеї – 28 драхм. На лицьовому боці мали різні зображення – мініатюрні копії різних античних художніх творів. Указаний скарб кізикінів був одним із найбільших (зараз в Одеському археологічному музеї знаходиться 71 монета), загальна вага скарбу – близько 1,15 кг.

ЦК КПУ постановив:

1. За зловживання службовим становищем, порушення соціалістичної законності, недостойну поведінку в побуті та нещирість, виявлену під час вступу в партію, Гайдамаку з членів КПРС – виключити.

2. На зміну Постанови ЦК КП України від 2 червня 1970 р., уважати Гайдамаку звільненим із посади начальника Управління внутрішніх справ виконкому Одеської обласної ради депутатів трудящих як такого, що допустив крупні недоліки в роботі, зловживав службовим становищем та скомпрометував себе недостойною поведінкою в побуті.

3. Доручити міністру внутрішніх справ Головченку І. Х. клопотатися перед МВС СРСР щодо позбавлення Гайдамаки звання комісара міліції та обмеженні його в пенсійному забезпеченні [3, арк. 210–213].

На виконання цієї постанови 24 серпня 1973 р. відповідний лист міністра внутрішніх справ УРСР І. Х. Головченка було направлено міністру внутрішніх справ СРСР М. О. Щолокову з посиланнями на рішення секретаріату ЦК КПУ та переліком основних зловживань Гайдамаки. На додаток до цього 19 вересня 1973 р. була надіслана довідка про зловживання Гайдамаки на п'яти сторінках. 19 листопада 1973 р. наказом міністра внутрішніх справ СРСР М. О. Щолокова на зміну виданого раніше наказу В. Г. Гайдамака був звільнений з органів МВС за службовою невідповідністю із застосуванням обмежень у пенсійному забезпеченні без права носіння встановленої форми одягу [3, арк. 214].

У 1976 р. В. Г. Гайдамака подав апеляцію до XXV з'їзду КПРС із клопотанням про відновлення його в лавах компартії. Він не заперечував фактів пияцтва, інтимних зв'язків із жінками, пояснивши, що виявив «чоловічу слабкість». Також стверджував, що пред'явлені йому обвинувачення за допущені недоліки в роботі він щиро визнав і засудив. Але у цьому йому не повірили. Київський обком КПУ 15 квітня 1976 р. розглянув цю апеляцію у його присутності та відмовив йому у відновленні членом КПРС. У довідці до цієї справи, поданій до ЦК Компартії України, де розглядалося питання «Про затвердження постанов Парткомісії при ЦК Компартії України по персональних справах комуністів», були повторені ті обвинувачення, які раніше висувалися Гайдамаці і про які ми вже писали вище. Члени Парткомісії, які розглядали це питання 19–20 травня 1976 р., погодилися з рішенням Київського обкому КПУ від 15 квітня 1976 р. і відмовили Гайдамаці у відновленні його в лавах КПРС [10, арк. 1, 116–118].

Але 22 листопада 1977 р. міністр внутрішніх справ УРСР І. Х. Головченко написав ще одного листа міністру внутрішніх справ СРСР М. О. Щолокову: «Ураховуючи багаторічну службу в органах МВС, вік та поганий стан здоров'я генерала Гайдамаки, МВС УРСР не заперечує проти зняття з нього обмежень у пенсійному забезпеченні. Нам відомо, що керівництво ЦК КПУ згоду на це дало. Приписка: Мені телефонував заступник міністра Нікітін⁴ і сам міністр і повідомив, що він особисто узгодив це питання з Щербицьким і попросив повідомити нашу думку» [3, арк. 1, 116–118].

Отже, Гайдамака був частково помилуваний і прощений, йому повернули його генеральську пенсію. Помер В. Г. Гайдамака 27 березня 1983 р., на 69-му році життя. За даними російського сайту «Еліта Збройних сил», яке відносить його до цієї самої «еліти» у званні «генерал-лейтенант», похований на Байковому кладовищі в м. Києві.

Висновки. Аналізуючи біографію та службовий шлях В. Г. Гайдамаки від рядового автоінспектора в Сумській області до головного міліціонера Української РСР, заступника міністра внутрішніх справ, комісара міліції 2-го рангу, перш за все, хотіли б відзначити, що його кар'єра була достатньо типовою для номенклатурника радянських часів. Цей висновок можна зробити, порівнявши його біографію з біографією інших очільни-

⁴ Нікітін Костянтин Іванович (1918–1979) – радянський діяч органів внутрішніх справ, генерал-полковник внутрішньої служби, заступник міністра внутрішніх справ СРСР (1966–1979). Відповідав за кадровий напрям. До цього працював разом із М. О. Щолоковим і Л. І. Брежнєвим у Молдові.

ків партійно-радянських органів тих часів. Але, як це часто буває, у його долю втрутився «його величність випадок», що й допомогло йому перебратися з провінційної Сумщини на важливу посаду в Києві у віці всього 29 років. Йому, як і багатьом висуванцям кінця 1930-х років, допомогло те, що багато начальників різного рангу були репресовані у 1937–1938 рр. та їхні посади виявилися вакантними. На одну з них і прийшов В. Гайдамака. Але щасливий випадок – ми переконані – все-таки був. Наша версія про протекцію О. І. Кириченка має певні підстави, хоча й не доведена повністю документально. Можливо, це був якийсь інший щасливий випадок, але зрозуміло, що просто так потрапити з периферії у столицю було неможливо. Звичайно, ми розуміємо, що для кар'єрного зростання слід було мати також і певні організаційні та розумові здібності, які у Гайдамаки, за великим рахунком, були, і він ними скористався. Недаремно, що у його атестаціях неодноразово писали, що він «винахідливий» та «кмітливий». У міліції він пройшов досить тривалий шлях – від рядового до комісара міліції 2-го рангу. Цим його кар'єра відрізнялася від кар'єр його шефів – союзного міністра Дудорова і республіканського – Бровкіна. Але характер та певні людські схильності почали даватися взнаки вже в перші роки служби в міліції, що знайшло своє відбиття у його особовій справі, починаючи від вимагання пляшки горілки у автомеханіка спиртзаводу до зловживання із придбанням німецького автомобіля, злочинних зв'язків із різними ділками, крадіжки золотих монет зі старовинного скарбу, махінацій із квартирами, заведення коханок, пияцтва, службової недбалості, що призвело його до зняття з посад та дискредитації. Можливо, тут також вплинули втрата протектора в особі О. І. Кириченка та прагнення нового міністра внутрішніх справ УРСР І. Х. Головченка мати іншого заступника, а не старого, з команди колишнього міністра О. М. Бровкіна. Усе ж у дусі того часу, незважаючи на значний компромат, В. Г. Гайдамака не був покараний дуже суворо, його не позбавили звання «комісар міліції», а згодом зняли обмеження і щодо пенсії. Це також було характерним для радянських часів. Номенклатурник такого високого рангу був «своїм» для компартійних бонз, і вони, кінець-кінцем, пробачили йому його гріхи та витівки.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Секретарі, наркоми, міністри внутрішніх справ України в 1917–2022 роках. Харків : Майдан, 2022. 544 с.
2. Галузевий державний архів МВС України (ГДА МВС України). Ф. 3. Оп. 1. Спр. 203. Арк. 237–239.
3. Галузевий державний архів МВС України (ГДА МВС України). Ф. 40. Оп. 10. Спр. 12. Арк. 1–226.
4. Греченко В. А., Ярмиш О. Н. Міліція в Україні в період часткової лібералізації політичного режиму (березень 1953 – серпень 1962 рр.): історико-правове дослідження : монографія. Харків : Промарт, 2024. 452 с.
5. Міліція України: історичний нарис, портрети, події / за заг. ред. Ю. О. Смирнова / Ю. О. Смирнов, П. П. Михайленко, О. Д. Святоцький, М. І. Ануфрієв. Київ : Ін-Юре, 2002. 888 с.
6. Міністерство внутрішніх справ УРСР в період деєсталінізації (5 березня 1953 р. – 5 вересня 1962 р.). *Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.)* : наукове видання / за заг. ред. А. Б. Авакова. Київ : Держ. НДІ МВС України, 2012. Т. 6. Київ ; Харків : Мачулін, 2016. С. 19–29.
7. Саблук С. А. Кримінально-правовий контроль за злочинністю в Україні у 1922–1960 рр. : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 476 с.
8. Сокурєнко В. В., Бандурка О. М., Греченко В. А. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові: 100 років історії: До 100-річчя подій Української революції. Харків : Золота миля, 2017. 496 с.
9. Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ). Ф. 1. Оп. 10. Спр. 1595. Арк. 67.
10. Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ). Ф. 1. Оп. 10. Спр. 2613. Арк. 1, 116–118.

11. Чернега А. П. Правове регулювання діяльності органів міліції Української РСР у 1956–1985 рр. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2008. 21 с.
12. Шаповал Ю. І. Кириченко Олексій Іларіонович. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (гол.) та ін. Київ : Наукова думка, 2007. Т. 4. С. 301.

Надійшла до редакції 13.05.2025

References

1. Bandurka, O. M. (2022). Sekretari, narkomy, ministry vnutrishnikh sprav Ukrayiny v 1917–2022 rokakh [Secretaries, People's Commissars, Ministers of Internal Affairs of Ukraine in 1917–2022]. Kharkiv : Maidan. 544 p. [in Ukr.].
2. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv MVS Ukrayiny (HDA MVS Ukrayiny) [Branch State Archive of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (State Administration of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine)]. F. 3. Op. 1. Spr. 203. Ark. 237–239. [in Ukr.].
3. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv MVS Ukrayiny (HDA MVS Ukrayiny). [Branch State Archive of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (State Administration of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine)]. F. 40. Op. 10. Spr. 12. Ark. 1–226. [in Ukr.].
4. Grechenko V. A., Yarmysh O. N. (2024) Militsiya v Ukraini v period chastkovoyi liberalizatsiyi politychnoho rezhymu (berezen 1953 – serpen 1962 rr.): istoryko-pravove doslidzhennya [The militia in Ukraine during the period of partial liberalization of the political regime (March 1953 – August 1962): historical and legal research] : monohrafiya. Kharkiv : Promart. 452 p. [in Ukr.].
5. Militsiya Ukrayiny: istorychnyy narys, portrety, podiyi [The police of Ukraine: historical essay, portraits, events] / za zah. red. Yu. O. Smyrnova / kol. avt. : Smyrnov Yu. O., Mykhailenko P. P., Sviatotskyi O. D., Anufriev M. I. Kyiv : In-Yure, 2002. 888 p. [in Ukr.].
6. Ministerstvo vnutrishnikh sprav URSR v period destalinizatsiyi (5 bereznia 1953 r. – 5 veresnia 1962 r.) [The Ministry of Internal Affairs of the Ukrainian SSR during the period of de-Stalinization (March 5, 1953 – September 5, 1962)] // Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy: podii, kerivnyky, dokumenty ta materialy (1917–2017 rr.) : nauk. vyd. / avt. kol. : M. H. Verbenskyi, O. N. Yarmysh, V. O. Kryvolapchuk, T. O. Protsenko, V. V. Tkachenko, V. M. Chysnikov, T. A. Pluhatar, V. A. Dovbnia, O. V. Kozhukhar ; za zah. red. A. B. Avakova. Kyiv : Derzh. NDI MVS Ukrainy, 2012. T. 6 : Ministerstvo vnutrishnikh sprav – Ministerstvo okhorony hromadskoho poriadku Radianskoi Ukrainy v period destalinizatsii ta podalshykh reorhanizatsii (5 bereznia 1953 r. – hruden 1968 r.). Kyiv ; Kharkiv : Machulin, 2016. 988 p., pp. 19–29. [in Ukr.].
7. Sabluk S. A. (2017) Kryminalno-pravovyy kontrol za zlochynnistyv v Ukraini u 1922–1960 rr. [Criminal and legal control over crime in Ukraine in 1922–1960] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.01 / Kyivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. Kyiv. 476 p. [in Ukr.].
8. Sokurenko V. V., Bandurka O. M., Grechenko V. A. (2017) Pidhotovka okhorontsiv pravoporyadku v Kharkovi: 100 rokiv istoriyi: Do 100-richchia podii Ukrainiskoi revoliutsii [Training of law enforcement officers in Kharkiv: 100 years of history: To the 100th anniversary of the events of the Ukrainian Revolution]. Kharkiv : Zolota myla. 496 p. [in Ukr.].
9. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan ta ukrainiky (TsDAHOU) [Central State Archive of Public Associations and Ukrainian Studies (CSAPAUS)]. F. 1. Op. 10. Spr. 1595. Ark. 67. [in Ukr.].
10. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan ta ukrainiky (TsDAHOU) [Central State Archive of Public Associations and Ukrainian Studies (CSAPAUS)]. F. 1. Op. 10. Spr. 2613. Ark. 1, 116–118. [in Ukr.].
11. Chernega A. P. (2008) Pravove rehulyuvannya diyal'nosti orhaniv militsiyi Ukrayinskoyi RSR u 1956–1985 rr. [Legal regulation of the activities of the police of the Ukrainian SSR in 1956–1985] : autoref. ... dys. kand. yuryd. nauk : 12.00.01. Kyiv. 21 p. [in Ukr.].
12. Shapoval Yu. I. (2008) Kyrychenko Oleksiy Ilarionovych [Kyrychenko Oleksiy Ilarionovich]. Entsyklopediia istorii Ukrainy : u 10 t. / redkol. : V. A. Smolii (hol.) ta in. Kyiv : Naukova dumka, 2007. T. 4 : Ka–Kom. 518 p., p. 301. [in Ukr.].

ABSTRACT

Oleksandr Yarmysh, Volodymyr Grechenko. The vicissitudes of official and extra-official activity of police commissioner V. G. Haydamaka (1914–1983)

For the first time in the historical and legal literature, the article analyzes the life path and career of the head of the police in the Ukrainian SSR in 1956–1962, police commissioner of the 2nd rank Veniamin Hlibovych Haydamaka, starting with his studies at school, enrollment in the ranks of the police and ending rather inglorious end of service in law enforcement agencies. Working as a Traffic wardtn and then as the head of the State Auto Inspection of the Sumy region, V. G. Haydamatsa managed to make a breakthrough by moving to Kyiv and becoming the head of the State Auto Inspection of the republic at the age of 29. The authors express their version of the reasons for such a successful career, which was facilitated by the repressions of the late 1930s, the possible help of another high-ranking official, personal qualities of Haydamaka himself, such as intelligence and resourcefulness, which were repeatedly noted in his official certificates. While in high positions, V. G. Haydamaka, achieved quite significant indicators in his work, which is evidenced by the relevant statistical data, which are given in his job description. But the influence of the Soviet system, which provided great opportunities for a better life for the superiors, the example of other colleagues from law enforcement agencies who abused their official position, his character traits, a certain lack of control on the part of the superiors led to abuse of office related to the purchase of a car, obtaining apartments, illegal connections with various types of dealers, negligence in the service. This, as well as a change in the leadership of the Ministry of Internal Affairs in 1962, led to his demotion, and then to his dismissal from the police. Analyzing the biography and career path of V. G. Haydamak's authors note that his career was quite typical for a Soviet-era nomenclature. Nevertheless, in the spirit of that time, despite the considerable compromising material, V. G. Haydamak was not punished very severely, he was not deprived of the title of «police commissioner», and later the restrictions on his pension were lifted. This was also characteristic of Soviet times. A nomenklaturanik of such a high rank was «own» for the Communist Party bonzes, and they, in the end, forgave him for his sins and pranks.

Key words: *Ukraine, Ministry of Internal Affairs, V. G. Haidamaka, police, abuse of power, the police commissioner, the role of the individual in history.*